

Fra Stanko Vasilj

GLAZBA U LITURGIJSKOJ OBNOVI

(Uz 15. obljetnicu koncilске Konstitucije o sv. liturgiji)

U časopisu za duhovnu glazbu »Sv. Cecilija« tiskan je članak Vlatka Bilića pod naslovom »Došla nam je voda do grla!«¹ U tome se članku Bilić osvrnuo na pojavu lake i zabavne glazbe u liturgiji. Čini se da je naslov opravdan, samo je pitanje: hoće li »voda« ostati na toj razini ili će se penjati i naviše, pa nas ugušiti? No, od same konstatacije i alarma nema koristi, ako ne proniknemo u korijenje i uzroke naše sadašnje glazbene situacije u bogoslužju. Stručnu analizu i meritornu ocjenu pozvani su dati drugi (oni je već dugo vremena i daju na stranicama spomenutog časopisa »Sv. Cecilija«), ali je, vjerojatno, od koristi da se čuje koje reagiranje i »odozdo«, s terena, gdje problemi nastaju i gdje se rješavaju.

Nijedna pojava u bilo kojem društvu ne nastaje preko noći i slučajno. Sve ima svoje korijenje u bližoj ili daljnjoj prošlosti. Tako i trenutna glazbena situacija u našem pokoncilskom bogoslužju. U tom smislu potrebno je najprije sjetiti se u kakvom nas je stanju zatekao početak i liturgijska obnova Drugog vat. sabora.

Vrlo iscrpnu i vjernu sliku dao nam je u tom pogledu Mo Albe Vidaković na Liturgijskom tečaju u Zagrebu koncem veljače 1962. svojim predavanjem »O hrvatskoj crkvenoj pučkoj popijevci«.² Tu je Albe govorio i kao vrhunski stručnjak-muzikolog i kao hrvatski rodoljub i kao iskreni poklonik Kristova otajstva, »gdje se vrši naše otkupljenje« i kamo treba prilaziti sa strahopoštovanjem kao »svetom tlu«. Na žalost, Albin je govor ne malom broju bio nerazumljiv i tuđ. Ni sudionici Tečaja nisu, vjerojatno, mnogo ponijeli sa sobom u praksu, a još je manje onih koji su to predavanje kasnije čitali i studirali. Ali iako je Koncil u dosta stvari otišao mnogo dalje od planova, sugestija i prijedloga predkoncilskog liturgijskog gibanja, pa tako i od Albinih spoznaja i zaključaka, njegovo predavanje ostaje i dalje putokaz za pravilan smjer naše liturgijske glazbe. Naime, uvođenjem materinskog jezika u svu liturgiju crkvena pučka

¹ »Sveta Cecilija«, XLVIII/1978, br. 1, str. 5-6.

² U: ZAJEDNIČKA ŽRTVA — ZBORNİK pastoralno-liturgijskog tečaja u Zagrebu 1962, Makarska 1963, str. 106-138.

popijevka — o kojoj je prvotno bila riječ — a koja je enciklikom Pija XII. »Musicae sacrae disciplina« od 25. XII. 1955. i našim »Vodičem« od 23. IX. 1960. pod određenim uvjetima mogla zamijeniti pjevane dijelove ordinarija i proprija Mise, sad je djelomično dezaktualizirana; ali njezin duh i melos ostaju i dalje baza i smjer za novo stvaranje u liturgijskoj glazbi. koje vjernicima treba biti »razumljivo i prilagođeno«. U svakom slučaju, ako želimo shvatiti kasniji razvoj i sadašnju glazbenu situaciju u našoj liturgiji, potrebno je posegnuti za navedenim predavanjem.

Ozbiljan početak

Dokidanjem latinskoga kao obvezatnog i uvođenjem materinskog jezika u liturgiju, posebno u Euharistijsko slavlje, među liturgijskim glazbenicima nastala je prilična pometnja. Negdje je to izbilo kao prava panika koja je završila ili rezignacijom ili kontestacijom. Ipak su to, uglavnom, bili i ostali problemi velikih kulturnih i glazbenih centara, naviklih na repertoare visokih umjetničkih dometa i tradicije, dok je skromni svijet najvećeg broja vjerskih zajednica to malo ili nimalo osjetio. Zahvaljujući našem Interdijecezanskom liturgijskom odboru i Institutu za crkvenu glazbu pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu naš je hrvatski prostor na vrijeme dobio jasne upute i usmjerenja. Još se, naime, nisu bili osušili ni pečati na koncilskoj Uredbi »Sacrosanctum Concilium«, mi smo na Liturgijsko-pastoralnom tečaju u Zagrebu 1964. dobili relativno iscrpne komentare i upute za njezino provođenje, barem u glavnim crtama, jer su pojedinosti i fineze kasnije u raznim Uputama i propisima razrađivani i dopunjeni. Jedno od najboljih predavanja na tom tečaju bilo je ono dra Karmela Zazinovića, krčkog biskupa, s naslovom »O svetoj glazbi«. Uz osvrt na povijesni hod i krupne deformacije liturgijske glazbe u prošlosti iznesena su bitna načela muziciranja u bogoslužju. »Svetom glazbom u liturgiji tekst dobiva veću snagu da u vjernicima probudi čuvstva pobožnosti i tako ih osposobi da u što većoj mjeri prime plodove milosti, vezane sa služenjem svetih tajna' (cit. Motu propria Pija X). 'Sveta je glazba sastavni i nužni dio svečane liturgije' (SC 112)«. ³

Na Koncilu je djelovala struja Otaca koja je tražila da gregorijanski koral ostane i dalje vlastiti i jedini glazbeni izražaj rimskog bogoslužja. Većina joj nije dala podrške. Zato je u liturgiju primljen kao ravnopravan pučki glazbeni folklor, uz uvjet da bude svet i razumljiv vjernicima (usp. SC 118). Tim je opet jasno i meritorno rečeno da »Crkva ne može biti zadovoljena bilo kakvom glazbom u liturgiji, makar ona bila i najbiranija, ako joj nedostaju oznake religioznosti. (...) Zato je potrebno da sveta glazba ima ne samo nužne vlastitosti prave umjetnosti i da bude bliza puku, nego i da se kreće u okviru religioznih i moralnih normi. One pak ne mogu biti opservirane, ako poznati i nepoznati skladatelji, kao i izvo-

³ Dr. Karmelo ZAZINOVIĆ, O svetoj glazbi, u LITURGIJSKA OBNOVA ZAJEDNICE-ZBORNİK liturgijskog tečaja u Zagrebu 1964, Zagreb 1964, str. 93.

dači, te norme ili ne poznaju ili neće da ih se drže. Stvoritelju svega lijepoga treba dati najljepše. Oni koji su duhom i životom daleko od Boga, ne mogu vidjeti i dati ono što traži bogoštovlje, i malo je nade da bi njihova glazba budila pobožnost i vjeru, koje odgovaraju svetosti kuće Božje i uzdizanju duše k Bogu«. ⁴ Citirajući poznati Motu proprio Pija X. od 22. XI. 1903. Dr. Zazinović sažimlje nužna svojstva liturgijske glazbe i daje pravi smjer svim naporima i kretanjima na tom području: »Glazba mora biti sveta ne samo ukoliko pjeva sveti tekst, nego mora isključiti sve svjetovno i u sebi, i u obliku, i u vrsti, i u načinu izvođenja.« Jer, iako je glazba u liturgiji u funkciji ideala i načela »svjesnog, punog i djelatnog sudjelovanja sve zajednice u bogoslužju«, ipak nije želja Crkve »samo to da se kod svetih obreda što više pjeva, već da se pjeva dobro i točno što spada na Crkvu«. ⁵ Pa ipak pojam i zahtjev umjetničkog u liturgiji je nekako rastezljivije i manje imperativno od zahtjeva svetog. Zato je rečeno: »Ako u pojedinim slučajevima i ne bude moguće postići estetsku savršenost, neka se to radije prežali, nego da puk ostane nijem i pasivan.« ⁶

I nije se ostalo samo na tome. Liturgijski tečajevi u Zagrebu ubrzo su prerasli u teološke, zatim u teološko-pastoralne, a glazbeni faktor liturgijske obnove nije zaboravljen. God. 1967. Dr. fra Ivan Glibotić, ⁷ a 1969. god. Mo fra Anđelko Milanović, ⁸ održali su iscrpna, bogata i praktična predavanja. A onda, što se ne smije nikako previdjeti, marljivo, stručno i ažurno djelovanje časopisa za duhovnu glazbu »Sv. Cecilija«, koju je u vrijeme svakovrsnih pometnja, traženja i dilema ponovno pokrenuo Institut za crkvenu glazbu pri Kat. bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Tko je imalo pratio ovaj časopis, mogao je biti jasno i suvereno u tijeku zbivanja i prave orijentacije.

Gdje smo sada?

Kakva nam je situacija sada, petnaest godina nakon proglašenja koncilske Uredbe o svetom bogoslužju? Da li naši bogoslužni, posebno euharistijski sastanci odzvanjaju i ljepšom i svetijom i snažnijom pjesmom nego prije Reforme? Koliko nam je pjesma pomogla ostvariti veliki ideal i zahtjev obnove: Svjesno, puno i djelatno sudjelovanje sve zajednice vjernika u bogoslužju? Da li se s naših bogoslužnih sastanaka vraćamo svojim kućama veseliji, raspjevaniji i bolji vjernici?

Nije lako dati jednoznačne i čvrste odgovore na ta pitanja, ali se teško oteti pritisku nametljive i neotklonjive konstatacije: U kraće vrijeme uz tako jasna načela i sigurna usmjerenja i jasne i uvijek stručno i autoritativno fundirane propise teško je zamisliti zamućeniju i nejasniju situ-

⁴ Isti, isto mj., str. 93.

⁵ Isti, isto mj., str. 97.

⁶ Isti, isto mj., str. 97.

⁷ Dr. Ivan GLIBOTIĆ, *Problematika crkvenog pučkog pjevanja*, BS, XXXVII/1967, br. 1-2, str. 223-228.

⁸ Mo Anđelko MILANOVIĆ, *Svećenik, pjevački zbor i narod u svečanom bogoslužju*, BS, XXXIX/1969, br. 1, str. 32-42.

aciju od ove koju sada imamo. Ona je veoma slojevita pa je treba nekako »razlomiti« i razglobiti.

Glavni uzroci toga stanja

Kao prvo spominjemo ono što je pok. Albe Vidaković u navedenom predavanju temeljito razradio, a to je glazbeno-liturgijska dezorijentacija, zato i nespremljenost za obnovu, kako ju je Koncil izradio i propisao. Ovdje je potrebno citirati fra Juru Radića: »Najveći neuspjeh je u tome što ideja liturgijske obnove, uključivši tu i crkvenu glazbu, nije prodrla u sjemeništa, crkvene redove, kako to opetovano i neumoljivo traži Sv. Stolica.«⁹ Ovdje nije riječ o liturgijskoj obnovi kako ju je Koncil zacrtao i naredio, već o liturgijskom gibanju prije Koncila. Dok je liturgijsko gibanje prije Koncila još kako, tako zahvaćalo u svijest svećenstva i redovništva, kao i elitnih vjerničkih krugova u svijetu, dotke je njegova glazbena strana golemoj većini ostajala nerazumljiva i tuđa, a tolikima jednostavno neprihvatljiva.

Uoči Koncila glazbeni repertoar po našim crkvama bio je pun svakovrsnog tuđeg i još k tome vrlo lošeg melosa. Ali ljudi nisu dali dirati u nj, jer se taj nametnik kroz dvije, tri generacije već bio srastao s bićem našega čovjeka. I kad je Cecilijanski pokret izišao sa svojim idejama, programom i već obrađenim uzorcima liturgijski pročišćene pučke popijevke, što izvire iz dubokih korijena stoljetne hrvatske kulture, malo je bilo svećenika i župnika koji su to pravo shvaćali, a još manje onih koji su bili voljni to odmah i prihvatiti. Uz časne iznimke, nisu to shvaćali biskupi, nisu to shvaćali provincijali ni provincijalke, slabo su to shvaćali, u većini, upravitelji sjemeništa, klerikata i teologija. Posve je onda logično da liturgijsko gibanje nije »prodrlo u sjemeništa i crkvene redove«, kako to konstatira fra Jure Radić.

U tom smislu govori nam nešto i HRVATSKI CRKVENI KANTUAL. Ovakvim djelom mogli bi se podičiti i veliki kulturni narodi. Pa ipak u znatan broj naših crkava jedva da je bio povirio, ili nije povirio nikako. Navezanost na staro (njemačko-češko-austrijsko) te nesposobnost velikog broja naših svirača da prime bogastvo i ljepotu Kantuala bili su (ali i ostali) Himalaja preko koje se nije dalo prijeći. To vrijedi više-manje jednako i za naše »raspjevane« krajeve kao i za one »tvrđe«, gdje je glazbeno siromaštvo išlo pod ruku s ostalim poteškoćama. Ovdje bi, međutim, trebalo još nešto reći: HRVATSKI CRKVENI KANTUAL je rađen za pjevačke zborove i sredine profinjenije glazbene kulture, a skromnom svijetu naše provincije — koja je sačinjavala i 90% našega prostora — bio je previsok. Profesor Mate Leščan je sigurno u tom smislu napisao: »Pučku popijevku treba uzeti iz naroda i obrađenu mu je vratiti, ali tako da je on osjeća svojom (sp. S. V.). Trebalo je ići više iskustvenim putem, to jest služiti se živim folklorom, koji se djelomično nalazi u Cithari, a ne apri-

⁹ Dr. o. Jure RADIĆ, *Liturgijska obnova u Hrvatskoj*, Makarska 1966, str. 192.

ori izvodeći muzičke zakone iz Bachovih invencija i estetskih pravila XIX. stoljeća. To je po mom mišljenju najjači razlog zbog čega cecilijanski pokret uza sav svoj žar nije eksterno uspio onoliko koliko je mogao uspjeti. Zbog toga je stava naš narod, tvrdoglav i uporan u svom zdravom seljačkom ukusu, pružio otpor učenim i za njega *ukočenim* (sp. S. V.) pjesmama, premda te pjesme kod glazbenika estete izazivaju divljenje. Danas je to stanje još gore, jer se preko radio-aparata i televizora širi u eter umjetnički i narodni kič.¹⁰ Naša NOVA CRKVENA PJESMARICA htjela je uočiti taj jaz između previsokog KANTUALA i skromnog čovjeka naših liturgijskih zajednica. Koliko je uspjela? Najbolje će biti da njezini autori-stručnjaci bezpoštednom analizom i provjeravanjem njezinih refleksa na terenu dadnu što prije odgovor, a da ga ne čekamo od vremena.

Ostali faktori

Iz navedenih uzroka nužno su se rađali i drugi faktori koji su pripremili našu sadašnju glazbeno-liturgijsku situaciju. Kao prvo spomenimo ozbiljan manjak glazbeno-liturgijskih svirača po našim crkvama. Možda je pogrubo rečeno, ali je činjenica da u ne malom broju naših crkava i župskih zajednica sviraju i istodobno vode liturgijsko pjevanje svirači koji ni u prvom razredu Pripravne muzičke škole ne bi mogli dobiti pozitivnu ocjenu svoga sviranja. Što mogu dati i što konkretno daju takvi svirači? S jedne strane, u totalnom pomanjkanju ičega boljega, mi stojimo s poštovanjem pred pobožnošću i dobrom voljom takvih svirača i voditelja; ali s druge strane, mora se reći da su njihovi uspjesi često niži od nule. Ni najjednostavnije stvari oni ne uspijevaju zasadi u svojim liturgijskim zajednicama, pogotovo ne uspijevaju svoje zajednice zatalasati snagom masovnosti, koja, ako i krivo teče i u ritmu i u melodiji, ostavlja dojam »širokog daha morskih valova«.¹¹ Takvih je svirača bilo i prije Drugog svjetskog rata i prije Koncila, a sad ih je, vjerojatno, još i više.

Jedan broj ih je izišao iz Katehetskog instituta pri Kat. bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, koji je u sklopu svoga programa davao i najnužnije teoretske pojmove iz glazbe, bez namjere da to budu i osposobljeni svirači po našim crkvama. Ali je župnik na toliko mjesta tražio da se svira u crkvi bilo što i bilo kako — samo da se svira! I sestrama katehisticama nije preostajalo drugo nego »svirati«.

Drugi postotak, možda i veći, izišao je iz naših bogoslovija, i to između onih bogoslova koji su za vrijeme studija redovito imali vremena za mnogo toga, samo ga za glazbu nisu imali! Kad su pak došli u pastvu i našli se na glazbeno praznim prostorima, onda su i oni počeli, kako bi rekao pok. Albe, »s jednim prstom«. Ako je takvo »sviranje« bilo u skladu i s financijskom perspektivom kuće, ono više nije imalo nikakvih poteš-

¹⁰ Mato LEŠCAN, *Harmonizacija crkvenih popijevaka u pučkom duhu*, »Sveta Cecilija«, XXXIX/1969, br. 2, str. 41.

¹¹ A. MILANOVIĆ, nav. mj., str. 40.

koća: sve je išlo kao po loju! Onda je apsolutno nužno da se pjevanje s takvim sviranjem pretvori u »bljutavo muziciranje« (Hucke). I jednoglasno pjevanje, pa i s grubim glasovima, ako ga prati lijepa i bogata harmonizacija, prima sjaj i dubinu svečane sakralnosti. Ali kad se sva harmonizacija pjesme pretvori u dva-tri suzvuka, a i ti ukrivo »gađani«, onda pjesma postaje zaista gola, bljutava i otrcana. Mnogo je ljepše pjevati bez ikakvih instrumenata i pratnje, nego s tako osiromašenom i deformiranom pratnjom.

U dosta crkava i liturgijskih zajednica postoji i jedno pogrešno stanje te loše situacije: Ako se u jednoj zajednici ustalio određeni način pjevanja, makar bio izlomljen i smrvljen i ritmički i melodijski, s vremenom faktor masovnosti učini svoje i donekle spašava situaciju. Ali, kad se u jednoj liturgijskoj zajednici češće mijenjaju nesigurni i labavi svirači, kad svi sviraju i predvode i krivo i nejednako, onda se zajednica naprosto blokira. To se stanje više teško popravlja. I ako se pred takvom muzički paraliziranim zajednicom pojavi i najsiromašniji VIS, on će je impresionirati. Mlade će povući za sobom jer im je pružio nešto mnogo ugodnije od onoga što su prije imali. Stariji, bez ikakva glazbenog iskustva, neće biti dovoljno motivirani da bi se tome oduprli. I kad takav VIS s nekoliko laganih i ritmički brzo »zahvatljivih« pjesmica osvoji mladež, tu je pravoj i ozbiljnoj liturgijskoj glazbi odzvonilo. Tko je više u stanju mirnom i produhovljenom glazbom danas takvu mladež ponovno osvajati!?

Maćuhinski odnos

I prije i poslije Koncila postoje uredbе i propisi koji jasno i rezolutno određuje da se u sjemeništima i bogoslovijama od prvog do zadnjeg razreda daje glazbena pouka kao obvezatan predmet. Jedna od tih uredaba jest i Pismo Kongregacije redovnika redovničkim poglavarima »Quam multum« od 11. svibnja 1965. Glazbena pouka u ocjenama izjednačuje se s ostalim predmetima u gimnaziji i teologiji. Razumije se, ista stvar vrijedi i za dijacezanska sjemeništa i bogoslovije.

Negdje se ti propisi provode i daju dobre rezultate. A negdje? Toliko da se vidi da se nešto radi. Koliki su pak i koji učinci? O tome se malo ili nimalo vodi računa. Ako u gimnaziji manjka profesor matematike, sve će se učiniti da se dođe do njega. Ako manjka profesor ili nastavnik glazbe, stvar nije baš ni malo hitna. Može ga zamijeniti bilo tko, ili jednostavno — nitko! Mladim se svećenicima oči pravo otvore kad dođu u pastvu, ali je prekasno. Nije jedan koji kaže: »Da sam srećom i pet drugih predmeta zanemario umjesto sviranja i pjevanja, sad ne bih žalio!« I kad se negdje nađe nastavnik glazbe kakav entuzijast koji bi htio dići glazbenu nastavu na razinu drugih predmeta, on će brzo »izvisiti«, jer đaci lako »namirišu« da je glazba stvar dobrovoljaca i naivčina i da im odgovorni neće dati punu potporu kao drugima, kad dođe do napetosti i otpora.

Koncilaska Uredba o sv. liturgiji kaže: »Za uspješnu pouku treba *brižljivo* (sp. S. V.) spremati učitelje koji će voditi nastavu svete glazbe« (SC 115). Koliko ima i redovničkih provincija i dijeceza koje i petnaest godina od Uredbe još nikoga nemaju tko bi se mogao i smio nazvati »učiteljem svete glazbe«? Ima se vremena i novaca za rješavanje i prilično sporednih, a nekad i nekorisno i umjetno stvaranih problema, ali ne i za glazbenu izobrazbu svećenika, o čijoj će glazbenoj kulturi ovisiti u velikoj mjeri ljepota i privlačnost bogoslužja, zato i Kristova otajstva, koje je i izvor i vrhunac svega kršćanskog života i djelovanja! Ako netko podsvjesno rezonira da je za liturgiju, konkretno Misu, bitno i jedino važno Posvećenje, kad Krist uprisutnjuje svoju Kalvarijsku žrtvu, takvom su onda suviše ne samo sve liturgijske reforme, nego i svi ostali elementi i obredi liturgije. Neće sigurno tako nešto nitko reći, ali se u praksi netko možda ipak tako ponaša.

Kakve su prednosti i mogućnosti, ali i ljuta potreba svećenika solidno, ili barem minimalno, glazbeno izobražena, lijepo je rekao Mo fra Anđelko Milanović: »Danas poslije liturgijske obnove dužnosti su svećenika-pjevača mnogo veće ne samo u svečanoj misi nego i u recitiranoj... Svećenik može s narodom pjevati ordinarij i proprij mise svaki put kad ga narod pjeva, ako nije spriječen. *Ovo je veoma važno s pastoralnog gledišta* (sp. S. V.), a za skromnije liturgijske skupove pače i nužno da svećenik predvodi i podržava pjevanje naroda.«¹² Ovo je zaista važna spoznaja i konstatacija. Jer, koliko je danas župa i župnika gdje svećeniku nema tko ni čaj skuhati ni rublje oprati, a kamoli da mu netko solidno svira i pravilno vodi liturgijsko pjevanje? Ali, ako je svećenik kroz gimnazijski i teološki studij stekao jedan minimum solidne glazbene naobrazbe, i teoretski i praktično, on će kao predvodnik i podržavatelj liturgijskog pjevanja biti u stanju svoju zajednicu, pa i zapuštenu, ubrzo obući u posve pristojno liturgijsko-glazbeno ruho. Skromno: da, ali nije šteta ako je skromno, samo neka je skladno i sakralno. Ima svećenika koji su na taj način izmijenili liturgijsko lice svoje župske zajednice. Što je, pak, s onima koji su kroz studij ostali i gluhi i nijemi?

Zaista bi bila manja šteta da se kroz »prste progleda« bilo koji gimnazijski predmet, nego minimalna i zdravo liturgijski orjentirana glazba. A ima i na teologiji predmeta koji će biti manje prisutni u pastoralnoj aktivnosti nego glazba.

Paradoks stoljeća

»Liturgičari neglazbenici kažu da bi poslije Koncila trebalo dokinuti sve crkvene pjevačke zborove; nemaju više 'raison d'être', neka narod sve pjeva. Naprotiv, glazbenici neliturgičari htjeli bi neka ostane sve 'po starom', samo da zbor pjeva, a narod pasivno prisustvuje i sluša kao i prije Koncila.«¹³ No, dogodilo se međutim, barem na mnogo mjesta, nešto što ni

¹² Isti, isto mj., str. 33—34.

¹³ Isti, isto mj. str. 35.

najgori pesimisti, bilo liturgičari ili neliturgičari, nisu mogli predvidjeti, možda ni sanjati. U toliko liturgijskih zajednica pjevačkog zbora nestalo, ili ga gotovo nestalo, a narod koji je nekad »iza svih naramenica« pjevao crkvene pjesme, ako i ne dovoljno liturgijski pročišćene, zašutio. I jedno i drugo zamjeniše VIS-ovi. Što se to dogodilo i zbog čega?

Pjevački zborovi

Koncil jasno kaže: »Neka neprestano napreduju pjevački zborovi, naročito kod stolnih crkava« (SC 114). Instrukcija »Musicae sacrae« također jasno veli: »Pjevački zbor, osim što mora znati lijepo i pravilno otpjevati svoj specijalni repertoar, mora dobro predvoditi pjevanje vjernika« (br. 29). To znači da je uloga crkvenih pjevačkih zborova nakon Koncila još važnija nego prije, jer zbor odgaja i uzdiže narod da može u punini preuzeti svoju ulogu u bogoslužju. Međutim, činjenica je da crkvenih pjevačkih zborova nestaje, ili se barem vrlo ozbiljno osiplju i tančaju. Zašto? Ima tomu više razloga.

Prvo, ljudi imaju sve manje vremena za tu vrstu djelatnosti. Naše je vrijeme ljudima, dakako i vjernicima, nametnulo mnogo stvari i obveza za koje se donedavno jedva znalo. Nema više mirnih jesenskih i zimskih večeri do u kasnu noć, kad su pjevači crkvenih zborova rado napuštali tišinu svojih domova i tražili dobro društvo na pjevačkim sastancima i uvježbavanjima. Radio-aparati, tranzistori, televizori s toliko zanimljive i uzbudljive razonode prikivaju ljude, dakako i vjernike, uz tu razonodu: treba biti i temeljit vjernik i oduševljen pjevač pa to napuštati i odlaziti na pjevačke probe.

K tome pridolazi automobilizam; posjete i posjete (koje toliko puta umaraju i odbijaju, ali ih ljudi podnose kao i smog po gradovima), vikend i sl. Daci, uz navedene, imaju i svoje posebne razloge: stalne vanškolske aktivnosti uz obilne školske programe te ritam života koji im je u korijenu dat i koji teško probavlja finiju duhovnu glazbu. Sve su to stvarni i neotklonjivi razlozi i uzroci koji ih gotovo unaprijed isključuju iz crkvenih pjevačkih zborova dosadašnjeg stila i smjera.

K svemu tome dolazi i činjenica: nekad je bilo čast, ponekad i mala korist, te izvor većeg duhovnog prestiža biti pjevač crkvenog zbora, a danas od svega toga nema ništa! Žrtvu i raznorazne poteškoće vezane uz crkveno pjevanje može prihvatiti samo očvrsnuo vjernik.

To bi bio opći kontekst u kojima se nalaze današnji crkveni pjevački zborovi. Ako u tim okvirima jedan crkveni pjevački zbor nema uporna, taktična, sposobna i oduševljena zborovođu, zbor je osuđen na iščeznuće. I da crkva ne bi posve zašutjela, naći će se nekakav palijativ. Negdje će to biti skupina pjevača koji s Crkvom i nemaju kakvih veza i odnosa, što će im trebati poprilično platiti. Ali je mnogo jednostavnije na brzu ruku formirati kakav VIS, koji će zvukovnu snagu negdašnjeg zbora nadomjes-

titi, a možda i nadvisiti. Što će pak liturgijskoj zajednici davati ta nova snaga, to je druga stvar i, zapravo, najvruće pitanje sadašnjeg trenutka našeg bogoslužja.

VIS-ovi

Jedni kikću od radosti nad ritmom, živošću i snagom koju VIS-ovi unose u naše crkve i na naše bogoslužne sastanke; drugi u njima vide i doživljavaju malne »abominationem desolationis«. Kako glasi istina o VIS-ovima, i tko ju je u stanju izreći »sine ira et studio«? Jesu li oni našem bogoslužju dali novu krv i nove pomlađivačke impulse ili na najsve-tijem mjestu stvaraju birtijsko i diskovsko ozračje? Kušaju li negatori i kritičari VIS-ova u toj novoj pojavi pronaći i neko zrnce vrijednosti koje bi trebalo uočiti, zaštititi i razviti? Da li protagonisti, entuzijasti i izvođači visovske glazbe ikad osjete da ta glazba jedan postotak vjernika, dakako najmlađih, *zabavlja*, a drugi postotak, starije i zrelije, *uzbunjuje* i *smeta*, a ni jednim ni drugima ne daje *duhovnu* radost ni religiozni odgoj?

Takvih i sličnih pitanja moglo bi se još mnogo postaviti. Kako god glasili odgovori i pristaša i protivnika te glazbene vrste, jedna je stvar van svake sumnje: Sve ono što je Cecilijanski pokret kroz stotinu godina radio i gradilo, to Visovska glazba jednim udarcem obara na zemlju. I ne samo to: Sve što je Uredba o svetom bogoslužju Drugog vat. sabora zacrtala, uplanirala i naredila o svetoj glazbi kao prvorazrednom instrumentu za »puno i svjesno sudjelovanje« svih vjernika, sve to Visovi sijeku u korijenu i paraliziraju. I nije jedan slučaj da je zajednica vjernika u bogoslužnim sastancima zašutjela kada se pojavio među njima VIS. Zbog čega? Na prvom mjestu zbog ritma kojim ta glazba izvodi svoju pjesmu. Jer u većini tih novih stvari ritam je teže održavati nego u vojničkim koračnicama. A gdje je taj stariji i zreliji svijet koji može u taj ritam uletjeti i održati se u njemu? Ali nije to samo slučaj sa starijim svijetom. Gdje VIS-ovi rade, tu, istina, mladi svijet, pogotovo onaj prve još nerascvjetane mladosti, rado prisustvuje, ali i oni uglavnom ostaju šuteći. I umjesto velikog cilja da sva Crkva propjeva i da se tako na zoran način vidi i doživljuje velika spoznaja Drugog vat. koncila da je sav narod Božji subjekt liturgije, a ne samo kler, sad smo dobili da je narod Božji na toliko mjesta zašutio posve. Pjevačkih zborova je naime nestalo ili naglo zamiru, a crkvu ispunjuju svojom goropadnom snagom razna pojačala s kojim se nadvikuje poneka djevojka, mladić ili grupica koja izvodi svoj šou negdje u blizini oltara, ali tako da prvi pogledi pripadaju njima, a ne oltaru. U svemu tome najtužnija je činjenica da su taj stil u bogoslužje uveli oni koji su po svojoj službi dužni bdjeti nad čistoćom i sakramentalnošću liturgije. Mo A. Renzi, profesor kompozicije na Papinskom Institutu u Rimu piše: »Mladež se na početku ushićivala tom novošću, barem neki krugovi, a zatim, poslije stanovitog vremena, nastaviše snagom us-

trajnosti pod utjecajem nagovora i trovanja koje su vršili nepromišljeni svećenici i redovnici.¹⁴ Istu konstataciju izriče i naš časopis za duhovnu glazbu: »Nažalost takvu glazbu propagiraju oni koji su najbliži oltaru, svećenici, da ugone mladima«.¹⁵ No, može li se ta konstatacija primiti bez ikakva distingviranja? Jesu li ti svećenici i redovnici, protagonisti lake i zabavne glazbe u liturgiji, »nagovarali i trovali mlade« naprosto zato jer su njihovi unutarnji i duhovni otrovi uzeli toliko maha da su i druge nužno zahvaćali, ili se u toj čudnoj stvari, tom paradoksu našeg stoljeća, kriju možda i neke druge pobude, možda subjektivno dobre nakane?

Čini se da je taj problem vrlo slojevita materija i da o njemu treba oprezno izricati konačne sudove. Sigurno je pak da se među protagonistima ovog stila nalaze i vrlo dobronamjerni svećenici i revni pastorizatori. Sigurno da ni svi oni nisu bez glazbenog ukusa. Znamo da ih ima, i kod nas, s glazbenom naobrazbom srednjeg, možda i višeg stupnja. Neki od njih, možda upravo oni inicijatori, suočili su se iz najbliže blizine s mladim ljudima koji nisu »raskrstili s vjerom«, ali im se vrlo teško uključivati u glazbeni stil korala, polifonije i pučke popijevke, jer ih je rodilo i odnijhalo vrijeme suvremenog ritma života, koji ih nigdje ne napušta, pa ni u crkvi.

Da se radilo samo o jednoj skupini mladih i u jednom mjestu, čvrsto vjerujem da bi ti revni i dobronamjerni svećenici pronašli oblik koji bi odgovorio pulsu mladih, a ne bi desakralizirao ono što nam je najsvetije i najdraže, Kristovo otajstvo u bogoslužju. Ali u ovaj novi val uključile su se struje različite napetosti i provenijencije, pa se na toliko mjesta stvorilo nešto što zaista ima zadah birtijsko-diskovskog ozračja. Možda ipak to novo poprimi najgrublji lik kad ga izvode neke skupine bogoslova, koje u svoj posao nešto svjesnije i naglašenije unose i tonove kontestacije, polemike i prkosa. »Milina« je potpuna kad se ti bogoslovi pred našim skromnim svijetom pojave nekad i bez vanjske urednosti, a umjesto kolara ili habita u kojekakvim disko »mondurama«.

I onda ono, što na taj novi stil posebno drsko navaljuje, do dna nagrđuje i siromaši, jest siromašna harmonizacija, grubo, bučno, goropadno i presirovo izvođena. Tu se onda događa ona stvar savršeno identična s kojekakvim modnim kreacijama: Djevojci pristala stasa jedan modni krik »pasuje«, jer je ona pristala, a ne što bi taj modni krik po sebi nešto značio. I kad ostale djevojke vide kako to njoj lijepo pristaje, počnu misliti da će i one lijepo izgledati kad se tako obuku. Naravno, tolike se gadno prevare, pa očituju na taj način svoje siromaštvo, što ga inače ne bi pokazale. Tako i taj novi stil glazbe. Tu i tamo ljudi se sretnu s pojokom grupicom što ugodno i dojmljivo izvodi te ritmove (kao svojevremeno naši Žeteoci) i počnu misliti da će i oni

¹⁴ Armando RENZI, *Glazbeni instrumenti u suvremenoj liturgiji*, »Sveta Cecilija«, XLI/1971, br. 2, str. 43.

¹⁵ »Sveta Cecilija«, XL/1970, br. 2, str. 56.

sa svojim instrumentima i s onim istim notama tako lijepo muzicirati. Ali od onog što su oni htjeli oponašati u toliko slučajeva ne ostane ništa, osim naslov pjesme ili, kako se sad radije kaže, šansone. Tako na brzu ruku, ali s dosta novca, naravno crkvenog, koji sitne bake iz nedjelje u nedjelju bacaju u crkvene škrabice, nastaju i pojavljuju se novi VIS-ovi. Budući da se redovito radi o ljudima bez imalo glazbene kulture, bez dubljih teoloških kriterija, možda i s dozom svijesti »prevaziđene« razine svega što je do njih bilo kodificirano kao vrijednost, oni lako i brzo odbace sve ono što je u narodu zaista vrijedilo kao tradicija i prava duhovna baština.

U kom pravcu dalje?

Ako je istina ono što nam govore o zabavnoj glazbi u bogoslužju najpriznatiji stručnjaci glazbe i liturgije, onda se ovim problemom treba zabaviti naša BK. Nije dosta da poneki stručnjak o tom povremeno nešto iskaže, nego problem treba rješavati u korijenu, meritorno i autoritativno. Pod »autoritativno« ne mislim prvotno na snagu propisa i zabrana, već na snagu argumentacije koju će BK kao vrhovni autoritet naše Crkve i snagom istine i snagom ugleda izložiti. Poznato je, naime, da se većina naših Ordinarija nije o tom problemu još nikako izjasnila.

Ovdje bi trebalo taknuti u još jedno pitanje. Osjetljivo, ali nezaobilazno za naš slučaj. Da li stil i duh »Cithare Octocorde« izražava hrvatsku dušu u jednom pretežnom procentu i kao na takvoj nastaviti razvojnu liniju našeg dijela glazbenog stvaralaštva u crkvenoj pučkoj popijevci i liturgijskoj glazbi, ili je »Cithara« možda znatnijem postotku Hrvata ipak nešto podaleko i čak strano? Ako je »Cithara« autentični i duboki odražaj hrvatske religiozne duše iz 17. i 18. stoljeća, smijemo li tvrditi da hrvatski glazbeni etos nije otada doživio i neke velike mutacije? Meni se ova pitanja nameću bez ikakvih apriorizama i nisam u stanju na njih odgovoriti. Možda bi se naši stručnjaci morali ovom temom pozabaviti, pogotovu kad je sad u pripremi jedna NOVA HRVATSKA PJESMARICA. Ovaj mladi svijet što ga ovo vrijeme rodilo, jednako onaj u Zagrebu, Splitu ili Mostaru, kao da nema nikakvih korijena ni veza s onim melosom, koji je zaista i naš i vrijedan. Možda bi naši glazbenici - stvaraoci morali poći koji korak naprijed te nam ponuditi stvari koje će istodobno biti i religiozne i hrvatske i nekako više bliske duši našeg mladog svijeta koji svoju, općenito, oplićalu religioznost želi izraziti, ali u oblicima koji su mu bliži. A dotle dobro će biti ako svi pročitamo zaključke Biskupske konferencije Italije o misama mladih:

— Mise za mlade nisu neka posebna tehnika niti laki trik da se mladi privuku na misu.

— Neka pjeva cijela zajednica mladih, ne samo jedna grupica.

— Zajednica koja je lijepo liturgijski odgojena uvijek će radije pjevati misu nego pjevati za vrijeme mise.

— Pjesme ne smiju biti samo sentimentalno-sociološke ili nejasno religiozne, ili još gore — teološki neispravne, nego usklađene liturgijskom vremenu ili času slavljenja.

— Pjevanje mora promicati motlivu, a ne da je smeta. U tom pogledu bilo je previše zloupotreba, sve s izlikom da se u glazbenom pogledu liturgija učini življom i prihvatljivijom za mlade, a profanirala se sakralnost slavljenja.

— Glazbeni instrumenti trebaju biti »instrumenti«, t j. sredstva u službi svetoga čina, u službi riječi, živog sudjelovanja zajednice, a ne sredstva za spektakuralnost liturgije.

— Instrumenti koji su po općem sudu i općoj praksi isključiva svojina glazbe, neka se potpuno udalje iz svakog liturgijskog čina (IMS 63).¹⁶

Još dva postscriptuma: Među tim modernim duhovnim popijevkama ima ih jedan broj koji svojim sadržajem i napjevom, ako ih se lijepo izvodi, bez neobuzdane ritmičke trke i divlje snage pojačala, mogu vjerojatno ući na određena mjesta i u liturgiji, npr. na pričest. Spomenimo neke: »Kakav prijatelj je Isus«; »To je moj život«; »Molitva sv. Franje«, pa i još koja. Možda nekom smeta njihova osjećajnost. Vjerujem to. Da li bi novo liturgijsko stvaranje smjelo upravo tu malko zakoračiti naprijed pa radi mladih ponuditi novih stvari koje bi bile nešto više obilježene jednom diskretnom osjećajnošću i ritmom koji više odgovara njihovu krvotoku?

A onda i ovo: NOVA CRKVENA PJESMARICA, koja je u pripremi, ne bi smjela biti samo za pučko pjevanje. Neka repertoar pučkog crkvenog pjevanja bude obilno zastupljen, ali se zbog toga nikako ne bi smjeli »previdjeti« toliki biseri iz KANTUALA, pa i drugih nekih pjesmarica, koji će zarasti u prašinu, ako ih ne budemo više tiskali.

KNJIGA ZA MEDITACIJU

Thomas Merton: NOVE SJEMENKE KONTEMPLACIJE, Preveo O. Michael Cukovački, OFM. Jedna je od rijetkih i dragocjenih knjiga o duhovno-kontemplativnom životu, napisana od poznatog američkog trapiste.

Zbori o stvarnosti Boga — vječnog izvora; o Njegovoj prisutnosti u našoj duši.

Naslovna strana je umjetnički opremljena. — Cijena: 150 d.; tvrdi uvez, sa zlatotiskom, 180 d.

Narudžbe: Samostan svete Klare, Končareva 29, 58000 Split.

¹⁶ Usp. Biskupske konferencije Italije i misa mladih, »Sveta Cecilija«, XL/1970, br. 2, str. 50—51.